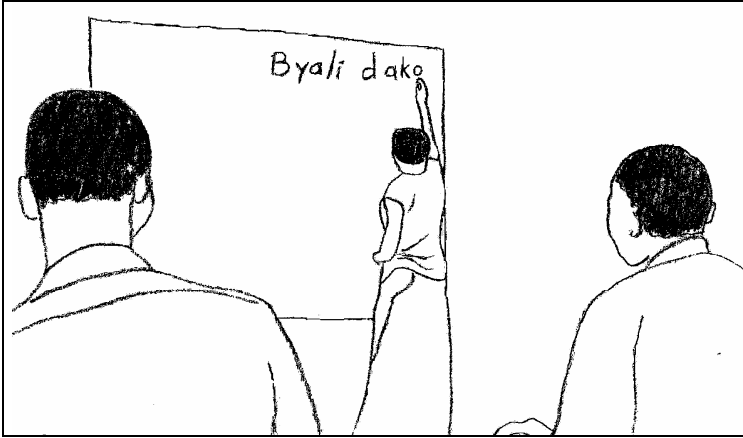

Byali Byendəm Sabə-cembi

Syllabaire byali : Tome 1

Sabi yerəkau / Publié par :
Association des Alphabétiseurs de Matéri

et

SIL-Bénin

1er trimestre 2010

Byali Byendəm Sabə-cembi

Syllabaire byali : Tome 1

Sabi də yerəm / Publié par :
Association des Alphabétiseurs de Matéri
S/C PADIC Matéri ; B.P. 25 ; Tanguiéta ; Rép. du Bénin

et

SIL Togo-Bénin (Matéri)
B.P. 45 ; Tanguiéta ; Rép. du Bénin

1er trimestre 2010

Tiim-kabə : ICCO en 2004
Bailleur de fonds : SIL et LISA

Ntə n dyebə n SAMBIENI Dourga (Kusegə)
wondə-bə bé cendə : TAWEMA Bernard (Matei)
Réviseurs de l'Association des GNAMMI K. Akoua (Tetonga)
Alphabétisation de Matéri :

Sabi toyeni : GNARIGO Nathalie (Matei)
Textes écrits par : John Berthelette

Sabi futi : M^e del Carmen AVILERO
Illustrations par : Tchébayoua D. OUOSSA
The Art of Reading (SIL)
John Berthelette
Carol Berthelette

N twagəsə-u mansini
hyahə : GNARIGO Nathalie (Matei)
Dactylographe :

1 ^{ère} édition, 1 ^{er} tirage 2004 : 1 (250 expl.)
2 ^{ème} édition, 1 ^{er} tirage 2005 : 1 (550 expl.) ;
2 ^{ème} tirage 2007 : 1 (400 expl.) ; 3 ^{ème} tirage 2008 : 1 (1000 expl.)
3 ^{ème} édition, 1 ^{er} tirage 2010 : 1 (1000 expl.) ; 2 ^{ème} tirage 2011 : 1 (500 expl.)
3 ^{ème} tirage 2014 : 1 (1000 expl.)

©2004, 2005, 2010. Tous droits réservés par SIL Togo-Bénin sur tout le contenu – y compris les textes et les images – de ce livre.

Tə twambə PADIC Matei yiebə n tə tiim-bə tə karə dwopədyebə. Bə wagənu SIL Matei n tə tiim-bə də í sabi yeim hyahə.

Avant-Propos

Chers lecteurs, notre souhait en écrivant ce livre est qu'il soit un moyen efficace par lequel vous pourrez commencer une grande aventure : lire et écrire en byali. Nous croyons que pouvoir lire et écrire sera une grande aide pour chacun qui y arrive.

Ce livre est la suite de « Teini dakoru », qui montre les choses de bases pour pouvoir lire et écrire. Ce livre-ci et le deuxième tome, ont pour but de montrer les lettres qui font partie de l'alphabet byali. En enseignant l'alphabet, nous voulons également donner de bonnes choses à lire. En le faisant, l'Association des Alphabétiseurs de Matéri a jugé bon que ce matériel à lire offre de conseils pratiques pour la vie des berba.

Toyeni n cagə-i sabi hyahə n nəm nwam kəm :

Tə n kwandənu bé dyem bé n hyá n dyeli, tə yeibə, i bei n nəm ya-bə sabi ali, tə n yensə-i bé diem ama də í sabi, də e : i fi cetə byali yaam də də dieməm. Tə hyá bé tə n dyeu sai n nəm maanə-u ala bé byendə yaam də dieməm, də yí u tiim magərə.

Sabə-dyaki hyamə, n dyeli nagə byensa byaləbə yaam də dieməm. Bə wusə sabə-cembi bə yagə «Teini byali dakoru». Də fiigə ninsi a n nəm paa-si bé byendə yaam də dieməm.

Sabi ali hyani, də fiigu byali kənkana də də kənkān-dei. Dé tə byensu kənkana də kənkān-dei, tə nagə bé i mwana nin-susi i n yuum. Də də hyáhə, Matei hyahə, byali byendəm cagi yiebə wondə bé n nua də sui də toyena i n nəm yuum-ha n toú ceri bé mwana byaləbə bwosi.

Byendäm 1

i	I
u	U
b	B
s	S

u bisi
si
i

u bisi
bi
i

1a

i	u
si	su

2a

si
su

1b

u	i
bu	bi

2b

bu
bi

3

si
bisi

su
sui

4

bisi u bisi U sui.	u
---------------------------------	----------

U bisi sui.

6

i i² u u²

b¹ b² s s

bisi sui

Byendøem 2

ə	E
---	---

busə

sə

ə

1

ə	ə
sə	bə

2

sə
bə

3

sə	bə
si	bi
su	bu

4

sə
busə

su
suu

5

bisi sə bisi Bisi busə suu.	▪
Bisi sui. Sə sui. U busə bisi. U sə busə.	sə

Bisi u busə suu. Sə sui.

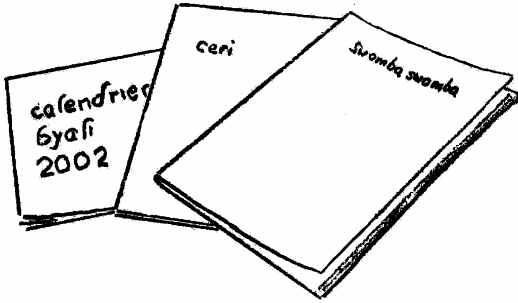
7

ə b
sə busə
bisi suu

Byendəm 3

a	A
---	---

saba
ba
a

1

a	a
sa	ba

2

sa
ba

3

sa	ba
si	bi
su	bu
sə	bə

4

ba
saba

bi
subi

si
sibə

bi
sabi

si
asi

5

Bisi sui. Sə sui. Bisi asi, sə sui.	,
---	---

U busə bisi. Bisi asi, sə saba subi. U
sabi sibə.

7

a a¹₂
sabi asi
busə sibə

Byendəm 4 : sirəm

1

u bisi

u bisi
si
i

busə

busə
sə
ə

saba

saba
ba
a

2

si
bisi

sə
busə

ba
saba

3

bisi
u bisi
saba
u saba

u

Bisi sui. **Sə** sui.
U busə bisi. U **sə** busə.
Sə u busə.

sə

4	ə	ə	a	s	ə	s
	i	b	i	b	b	i
	a	ə	a	s	ə	a
	u	ə	u	a	ə	u

5

saba	u bisi	busə
u bisi	busə	saba
busə	saba	u bisi

U busə bisi suu. U sabi subi. Bisi asi,
sə saba sibə.

7

sabi subi
sibə əs busə

Byendem 5

y	Y
---	---

ya
a

1

a	i	u
ya	yi	yu

2

ya
yi
yu

3

ya	yi	yu
sa	si	su
ba	bi	bu

4

a	bu	bi	ya
ya	Sabu	bia	yasə

5

Bisi ya saba. Bisi a ya.	a
Bisi ya saba. Bisi a bia. Bisi ya saba bé a bia.	bé

Bisi ya sə saba bé a yasə. Sabu a
bia. Sə saba sui.

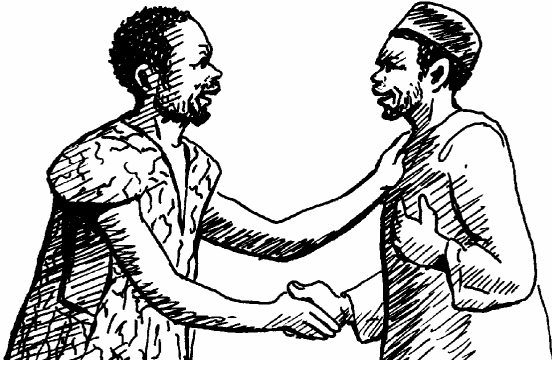
7

y¹ y²
bé bə yasə
Sabu sə busə suu.

Byendəm 6

d	D
---	---

dabə
da
a

1

a	ə	i
da	də	di

2

da
də
di

3

da	də	di
ba	bə	bi
sa	sə	si

4

da
dabə

di
dia

bu
abu

5

Dabə busə bisi. Bə busə bisi. Dabə saba subi. Bə saba subi.	bə
Sabu ya saba. Sabu a bia. Sabu ya saba bé a bia.	bé

Sabu bisi busə dabə dia. Dabə abu,
bə sə busə suu. Bə yasə bisi bé ya
bə saba, bé a bia. Bə saba subi.

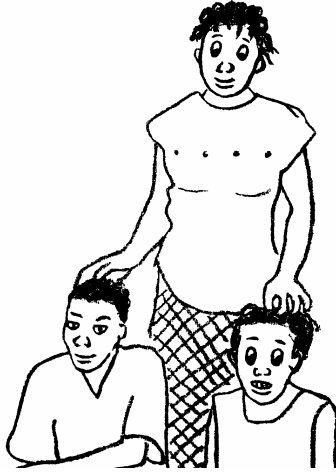
7

d₂d¹
bé sə yasə
Dabə bia saba dia.

Byendəm 7

au	ai
----	----

yau
au

1a

au	au
yau	dau

2a

yau
dau

1b

ai	ai
sai	yai

2b

sai
yai

3

yau	yu	yi	sa	sai
dau	du	di	ya	yai

4

au	yi	sa
yau	yisə	sai
		səsai

5

Sabu bisi busə dabə. Dabə
abu, bə sə busə suu. Bə yasə
bisi bé ya bə saba, bé a bia.
Bə saba subi.

Sabu yau yisə bé busə bisi dia. U
ya bisi asi, sə ya u saba. Sə a ya, bé
a bia. Sə yau saba səsai sui.

Sə yau yisə bé busə u dau.

7

dau səsai yau
Dabə busə bisi dia.

Byendəm 8

g	G
---	---

bigə

gə

ə

1

ə	u	i
gə	gu	gi

2

gə
gu
gi

3

gə	gu	gi
bə	bu	bi
də	du	di

4

gə
bigə

sa
sagə

ya
yagə

gu
yagu

5

Bisi busə dau. Bisi yi busə dau.	yi
Sə yau ya u saba. Sə yau yí ya u saba.	yí

Bigə yau yi busə dabə dia. Yagu sibə, u dau sagə bə busə.

Sabu yí yisə bé ya dabə saba.
Bigə yagə, dabə abu, bə saba səsai
subi. Sabu yagə, a sagə sui.

7

g g¹₂
yi yí yagu
U yagə bə bigə sui.

Byendəm 9 : sirəm

1		ya	ya a
		dabə	dabə da a
		yau	yau au
		bigə	bigə gə ə

2	a ya	da dabə	au yau	gə bigə
---	---------	------------	-----------	------------

3	<p>Bisi yisə. Bisi busə dabə. Bisi yisə bé busə dabə. Bisi yisə bé bə busə.</p>	<p>bə</p> <p>bé</p>
	<p>Sə yau busə dau. Sə yau yi busə dau. Sə yau yí busə dau.</p>	<p>yi</p> <p>yí</p>

4

d	a	b	d	a	d
g	g	d	y	a	g
y	g	y	y	g	y
ai	a	au	ai	a	ai

5

dabə	yau	bigə
ya	yau	dabə
yau	bigə	ya

Yagu, bisi yau yi busə dabə bisi dia.
U bisi sagə yí sə busə. Dabə abu, bə
yagə u busə suu.

Bə səsai, bə yí yisə bé u yasə.

Bisi asi, sə yi ya sə saba. Bé a bia
bé busə Sabu.

7

dia yau bé bigə
Dau ya saba yagu.

Byendəm 10

m	M
---	---

bambə

bam

am

a

1

a	ə	ə	i
am	əm	əm	im
bam	bəm	səm	sim

2

bam
bəm
səm
sim

3

bam	bəm	səm	sim
ba	bə	sə	si

4

bam
bambə

sim
simbə

su
buusu

5

Sabu busə dau. Sabu bisi busə dau. Sabu də u bisi, bə busə dau.	də
Sabu yasə u saba. U yau ya u saba. Dé Sabu yasə u saba, u yau yí a ya.	dé

Dabə yisə bé busə bisi yau də u dau. Sə yau yi bambə u bigə, bé simbə dabə. Dé sə yau simbə dabə, u bisi səsai yí bə busə.

Bisi asi, sə yí yasə dabə bé ya sə sabi. Sə sabi subi. Bisi yau yagə sə sabi sage sui.

Yagu sibə, Sabu ya saba dia bé a bia. Sabu bisi buusu, u a yasə bé yisə bé sə ba.

7

m m (with stroke order numbers 1, 2, 3)

 də dé simbə

 U bambə u bigə.

Byendəm 11

p	P
---	---

pisə

pi

i

1

i	ə	a
pi	pə	pa

2

pi
pə
pa

3

pi	pə	pa
gi	gə	ga
yi	yə	ya

4

ya
yaa

5

pi	yu	sa	pa
pisə	yuum	saam	paa

6

Dau pisə. M dau pisə. M pisə.	m
---	----------

Bisi sui. Bisi pə sui. Sabu yuum u sabi. Sabu pə yuum u sabi.	pə
--	-----------

M yau bisi yi ya sə saba bé a bia, bé pisə. Yagu sibə, u yasə u bisi bé ya u saba. Dé u bisi səsai pisə, u dau yí yisə bé ya u sabi.

Saam, m yau bambə u bigə bé simbə dabə dia. U bisi yi buusu, u pə sə ba, bé sə yasə. U dau yagə u pə paa suu.

Dabə abu, bə pə yasə də bə yau bisi yí ya bə saba. U bisi saba subi, bə yaa pə subi. U bisi saba sagə sibə, bə yaa pə sibə.

M yau yagə u bisi yuum suu, dabə bisi pə yuum suu.

8

p |

Saam, sə yi pə pisə.

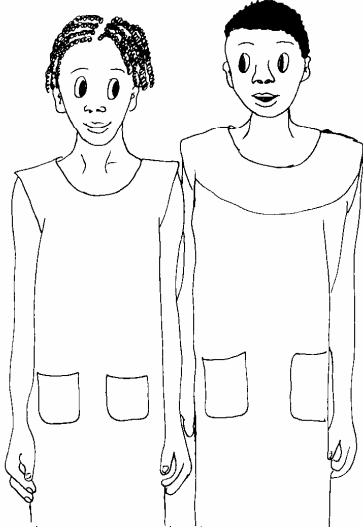
Byendəm 12

e	E
---	---

sebəsi

se

e

1

e	e	e
se	pe	be

2

se
pe
be

3

se	pe	be
sei	pei	bei
sai	pai	bai
sau	pau	bau

4

busu
buusu

5

se
sebə
sebəsi

6

Bigə pisə. Bigə buusu. Bigə pisə bə buusu.	bə
Dabə bei. Dabə bei e . M simbə dau. M simbə dau e . Sabu a yuum. Sabu a yuum e .	e

Saam, m yau sebəsi yi pisə, də u bambə u bigə, bé busə Sabu də u dau. U dau yagə u busu suu. U bisi pə busə Sabu. Sə yi pisə e bə buusu.

Bisi asi, sə sagə pə simbə dabə saam. Sə yi bei bə yí bə busə yagu e. M yau yagə dé sə pə busu suu saam, u yí bia sə saba.

Sə yi yuum m yau dau saba e. Sə a yuum e. Dé saba sui, u yí sə yasə sə a ya. Sabu bisi yagə, sə yuum saba səsai suu.

Sabu bisi saba subi, m yau dau yaa pə subi.

8

e e²₁

U pə bə simbə yagu.

Byendəm 13

r	R
---	---

sarə

rə

ə

1

ə	i	u
rə	ri	ru

2

rə
ri
ru

3

rə	ri	ru
pə	pi	pu
gə	gi	gu

4

rə
sarə

ba
baru
Pəbaru

ri
Sari

pi
pirə

pei
pəpei

5	U bæ busu suu. ¿ U bæ busu suu ?	¿ ?
	¿ Bisi yuum barə ? Sə yuum Sabu saba e.	barə
	U busə Sari. U də busə. U bisi yuum e. Də sui.	də

¿ M yau sebəsi yi paa barə ? Sə yi sarə e. ¿ Barə m yau yi pə busə dabə səsai ? U yi bei bé yí bambə u bigə e, bé bæ busə. U bisi yi buusu, u sə pirə bé sə ba.

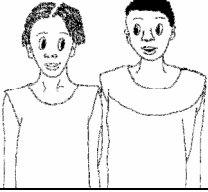

¿ M yau yi bambə u bigə bé paa barə ? U yi bambə u bigə bé pirə Pəbaru saba bé ya. U dau yagə u yaa pə sui. Dé u a yuum, u yí a pirə bé bia.

M yau yí busə Sabu dau Sari. Də yí u busə suu. ¿ Sabu bisi yi paa barə ? Sə yi pisə e bæ yuum sə saba. U yagə sə saba sui pəpei.

¿ Sebəsi asi, sə yí paa barə ? Sə yí simbə dabə e də bæ bisi dia.

7

Byendəm 14 : sirəm

1		bambə	bambə bam am a
		pisə	pisə pi i
		sebəsi	sebəsi se e
		sarə	sarə rə ə

2	bam bambə	pi pisə	se sebə sebəsi	rə sarə
---	--------------	------------	----------------------	------------

3	Bisi yuum saba. Sə yuum e. Bisi busə dau. Bisi busə dau e.	e
---	---	----------

4

p	p	b	d	p	d
e	ə	e	a	ə	a

¿ Sabu sebəsi yi yuum barə ? Sə yi yuum sə saba e. Sə yagə a sui pəpei. ¿ Dé Sabu bisi pisə bə buusu, u yí paa barə ? Dé sə pisə bə buusu, u yí sə pirə e, bé sə ba suu.

¿ Sebəsi də dabə, bə yi paa barə ? Bə yi pisə e bə yuum bə saba. Sebəsi səsai yuum sə saba, də dabə pə yuum bə yaa. Bə yagə bə saba pə sui. Dabə abu, bə bisi sagə yuum e.

Sari bisi sarə e. Sabu bambə u bigə bé simbə Sari. Də yagə u busu suu. U bei də də yí pisə e, u ya u bisi saba. U yasə sə saba bé ya də yaa. U yagə, u bisi yaa pə subi.

M bigə yisə bé pirə Pəbaru sabi bé ya. M bigə də Sabu bigə, sə yuum suu. Dé m bigə ya, Sabu bigə sagə yí ya e.

6

U bisi pisə e bə buusu.
Bə pə bambə bigə.

Byendæm 15

n	N
---	---

niu
ni
i

1

i	e	u
ni	ne	nu

2

ni
ne
nu

3

ni	ne	nu
ri	re	ru
di	de	du

4

nam
naam

5

ni	du	pa	na
niu	duum	paa	nagə
		paa-i	

6

¿ U paa barə ?	n -
¿ Barə n paa-i u yisə ?	

Saam, m yau dau yi pə di. ¿ Barə n yi paa-i u yi pə di ? U yagə u niu duum. U pisə e, də u bisi buusu. ¿ M yau paa barə ? M yau sarə e.

Yagu, Sabu sebəsi nam pə di. ¿ Barə n paa-i də sə nam pə di ? Sə yi nage bé pirə sə saba e bé ya.

¿ Yagu sibə, m yau dau yi nage bé paa barə ? U yi nage bé busə dabə e. Yagu, u sage bə busu. U bisi yi busə dabə, bə sə busə.

¿ Sebəsi asi, sə yí paa barə ? Sə yí simbə m yau dau e. Sabu yagə, dé u bisi busu suu, də sui pəpei.

¿ Sabu yi nage bé paa barə ? U yi nage bé bia u saba səsai bé bambə u bigə e. U bigə yi buusu. ¿ Sabu bisi yí paa barə ? Sə yí naam e.

¿ Sari də də yau, bə yi bei barə yagu ? Bə yi bei dabə e. Sari də də yau bə busu. Dé də yau bisi pisə bə buusu, u yí sə pirə bé sə ba.

¿ Dabə dia yi nage barə ? Bə yi nage bé busə Pəbaru e.

8

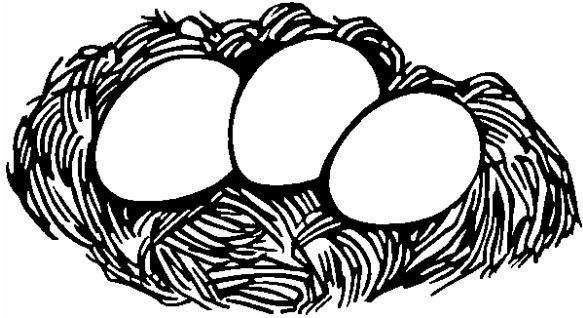
n¹n²

¿ Bə nage paa barə ?

Byendəm 16

h	H
---	---

hina
hi
i

1

i	a	ə
hi	ha	hə

2

hi
ha
hə

3

hi	ha	hə
gi	ga	gə
ni	na	nə

4

hi	sa	na	de	hi	am
hina	sahə	narə	desə	hire	ham
				hirebə	

5

U nage bé ya.	n
U n nage bé ya.	

Yagu sibə, m yau n nage bé sahə. Bé pire hina bé a sahə. ¿ Barə n paa-i u a sahə ? U yage a sui. U sebəsi sage yage a narə.

Sabu sebəsi yi nage bé sarə. ¿ Barə n paa-i Sabu n sə yage sə sarə suu ? U yage u nage də n desə e. Dé də desə, də sui.

¿ Sabu yage barə ? U ham bə yage u bisi nam pə di. U yí naam e bé sahə də u bisi bə di. U sebəsi sage u bei bə nage di.

Sebəsi asi, sə pisə e bə yuum, də u bigə buusu. U sə yasə bé bambə u bigə bé n naam. U dau u yage, dé u pə bambə bigə suu, bigə niu yí n duum.

Pəbaru nage bé busə Sari də hirebə ham. Də bisi pisə bə buusu, də n nage də Pəbaru yí sə pire bé sə ba.

M yau bisi ya saba dia bé a bia. U dau a pire bé n a yuum. U yage m yau saba subi.

7

h h

hina ham

¿ U nage bé sahə barə ?

Byendəm 17

hy	Hy
----	----

hya
a

1

a	u	i
hya	hyu	hyi

2

hya
hyu
hyi

3

hya	hyu	hyi
ha	hu	hi
ra	ru	ri

4

a	ni	ru	-de	hyam
hya	niim	Naru	-desəm	hyambə
			nii-desəm	

5

U hya niim. Niim desə.	
U hya nii-desəm.	-

¿ Naru yi nagə u bisi paa barə ? U yi nagə də sə yí naam, bə sagə sarə. ¿ Barə n paa-i u n nagə sə sarə ? U nagə də n desə e.

Saam, m dau yi ham bə yagə u yau niim sui pəpei. Dé hirəbə nagə sahə, bə yí sahə nii-desəm e. Dé bə sagə nagə hya, bə yí hya nii-desəm e. M yau yagə u sebəsi, dé sə nagə bé du niim, sə du nii-desəm. M yau bei u sebəsi də sə yí du nii-desəm, u hya.

Yagu sibə, u sahə hina, u sebəsi a hyambə bé pirə səsai. Sə yagə a narə.

Sari nam pə busə m dau. Də bisi yi pisə bə buusu. Dé bisi buusu yagu, də pə sui. Dé də pə sə pirə bé sə ba, də sagə pə sui.

Sabu simbə Pəbaru saam bə nam pə sahə bə sagə nam pə di. Pəbaru yi nagə də hirəbə busu suu.

¿ Sabu pisə bə yagə barə ? U pisə bə buusu bə yagə u niu duum.

7

hya pirə hirəbə
U niu pə duum.

Byendəm 18

1

di	du
dii	duu

2

pi	yi	sa	nu
pisi	yia	sani	nua
	bayia		

3

U ham.	hyahə
U ham dii hyahə .	
U ham pisi hyáhə .	hyáhə

Saam, hirəbə dia busə Sabu, Naru də Pəbaru. Bə yagə Sabu niu narə pəpei e. Bə nagə də u yí bə ya bə saba. U yasə u bisi saba, bé bə ya bə yaa. U yagə u bisi yaa pə sui, bə sagə pə subi. U pə nagə bə yí a ya.

Sabu hyambə də hirəbə ham u yau pisi hyáhə bə yuum bə saba. U sə, hirəbə abu, bə a

yuum suu. U n yi nagə sani bé pisə, bé n nua u dii hyahə pə desə. U ya u sebəsi sə sarə u dii hyahə, də n desə.

Dé m yau dau nagə sahə hina, də pə duum. U yí pirə u hina bé paa niim hyahə, bé sahə. Dé u bisi nagə du niim, sə yí du nii-desəm e. Dé hirəbə nagə bé hya, bə yí hya nii-desəm e.

¿ Barə n paa-i də Sari nam pə di ? Də busu hirəbə e. Də sebəsi yi duu bə yi naam bayia. Sə yisə bé a pirə bé naam. Də sahə hina e, bə bei də sebəsi də bə yí di. Də bisi yi buusu, də sə pirə bé sə ba. Hirəbə abu, bə nagə yisə e.

5

Sə ham pisi hyáhə.
U nagə hya niim.
¿ Barə n paa-i ?

Byendəm 19 : sirəm

1

	niu	niu ni i
	hina	hina hi i
	hya	hya a

2

ni niu	hi hina	a hya
-----------	------------	----------

Saam, m yi ham m yau dii hyahə e. M yau bisi yi pə m busu suu, sə yi pisə m yau dau pisi

hyáhə e bə buusu. ¿ Barə n yi paa-i də sə buusu ? Sə yi yagə sə nagə bé di e. M yau sebəsi yisə bé sə pirə, bé sə ba. M yau yagə u nagə yisə bé pirə hina bé sahə u dii hyahə, sə di. Sabu yagə də sui. Dé u a sahə, u yí hyambə bé n nua u bisi sui.

M yau yi duu bə yí naam u bayia. U bisi n yi yagə sani sə nagə di, u nam yi pə naam. ¿ Dé bayia pə naam, u yí paa barə ? U yí bambə u bigə bé a naam. Dé u bei də u sebəsi yí naam, də pə sui.

Pəbaru sebəsi pə du niim. ¿ Barə n paa-i ? Sə yi duu e. Yagu sibə, sə yisə bé du niidesəm. Dé hirəbə nagə bé hya, bə yí hya niidesəm.

Sebəsi asi, sə hyambə Sari bé də simbə suu də sə busə.

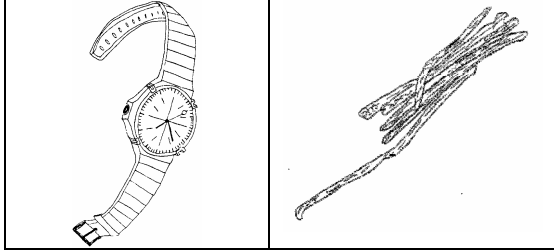
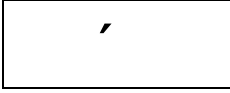
¿ Saam, m dau yi paa barə ? U yi yuum u sabi u pisi hyáhə.

4

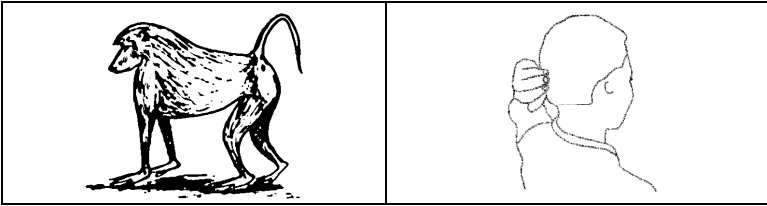
Bə yi nagə bé sahə.
¿ U pirə barə ?

Byendäm 20

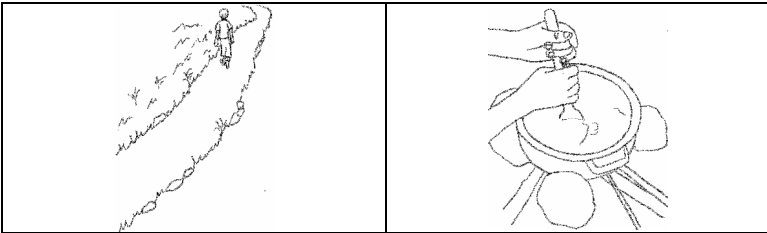
1

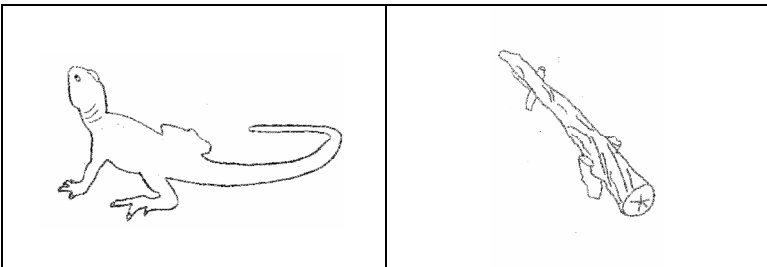
2

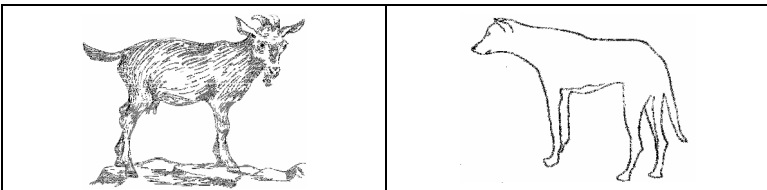
3

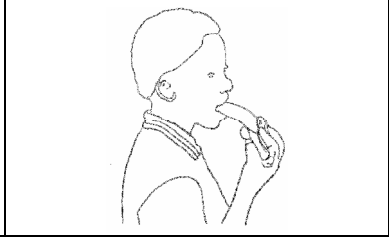
4

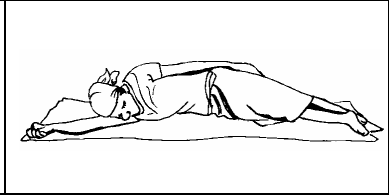
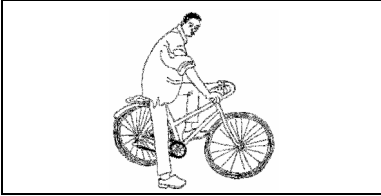
5

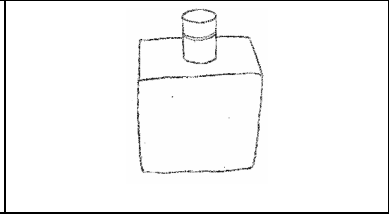
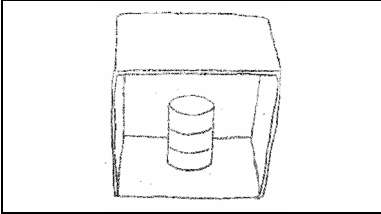
6

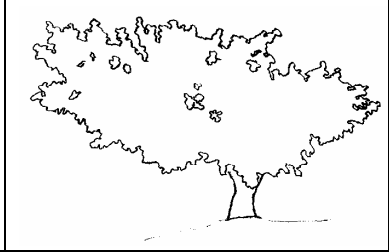
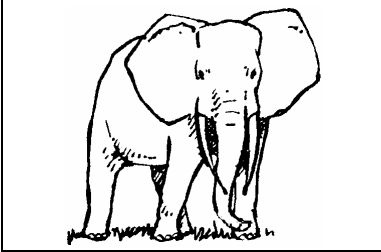
7

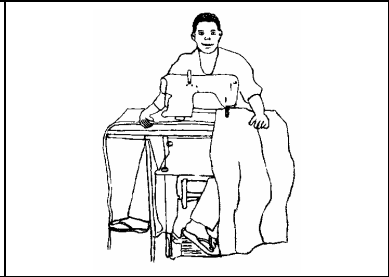
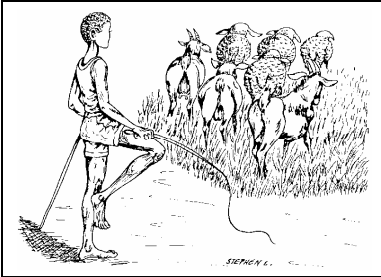
8

9

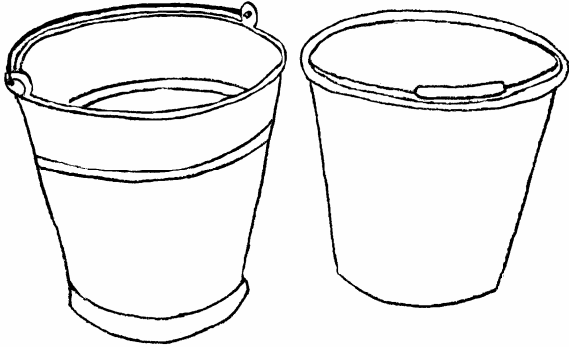

10

Byendəm 21

o	O
---	---

soru

so

o

1

o	o	o
so	do	bo

2

so
do
bo

3

so	do	bo
su	du	bu
sou	dou	bou
sau	dau	bau

4

dou
doú
hya
hyá

5

so	di	so
soru	diru	soya

6

M saba sui. A saba pə sui. U busə u dau. A busə a dau.	a
M yagə u m busu suu. M yagə, «A m busu suu.»	« »

Sari duu də soru Pəbaru dii hyahə də də sebəsi nam pə du niim. Də sebəsi n yi nage sani bé du niim, sə yi yisə bé pirə sə soru e. Sari yagə, «Də niim pə desə, yasə.» Də nage sahə də nii-desəm.

¿ Naru paa barə ? U bambə u bigə bé sarə u dii hyahə. Bé hyambə Sari, bé də simbə suu. U dau yagə u busu hirəbə suu sani səsai.

Naru də u bisi, bə nam pə di. U bisi bei də u yí sahə diru e sə di. U pirə soya, bé paa bayia hyahə bé naam. U dau u yagə, «Də a sahə hina, a yí n narə bə sagə yí n sui.» Naru sə, «M yi pə hyá.»

Pəbaru sebəsi yi nage bé dou dii hyahə bé pisə bé dou bé n nua də pə desə, sə sarə. Pəbaru dau yi bou dii hyahə bə ham u pisi hyáhə, bə yuum hirəbə saba. Bé a bia, u bigə a pirə bé n yagə, «Hirəbə abu, bə saba subi, m yaa pə subi.»

¿ Barə n paa-i də m yau dau bou u dii hyahə saam ? U yagə u niu duum.

8

o o U pisə bə dou.
Sabu nage bé sarə.

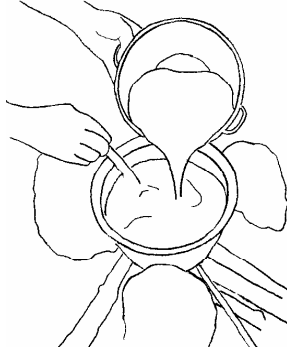
Byendəm 22

k	K
---	---

kokou

ko

o

1

o	a	ə
ko	ka	kə

2

ko
ka
kə

3

ko	ka	kə
ho	ha	hə
no	na	nə

4

ko	ya	du	ka	ka
kokou	yahə	duhu	kaam	karə

5

Sabu bambə bigə. U kə bambə. Bigə hya niim. Kə hya niim. Bigə niu duum. Kə niu duum.	kə
---	-----------

Naru də Pəbaru, bə yi bou u duhu hyahə bə ham. ǀ Naru nam pə di, u pə hyambə diru, u yí sahə barə ? U yí paa kokou e bé hya. U n yi nagə sani bé naam kokou yuum, u yi karə soya e bé paa bayia hyahə bé naam. Pəbaru sə, «ǀ Barə n paa-i a paa soya a bayia hyahə ?» U sə, «ǀ A pə hyá ? Soya kokou narə suu.»

Dé u nagə paa kokou, u yí paa də nii-desəm. U hyá nii-desəm suu.

Naru sebəsi yasə u bigə u dii hyahə, də kə pə pisə suu. Kə pisə bə buusu, u yisə bé doú bə n nua kə pə pisə suu, u kə pirə, bé kə ba, bé kə bambə.

Saam, Sari yi duu bə yí ya hirəbə saba, yagu sibə, də n ham də pisi hyáhə bə a yuum. Dé a pə sui, də yí a kaam. Də yagə də nagə də yaa səsai n sui.

Sari bisi sarə də dii hyahə, də n desə suu. Bé pirə sə soru bé du niim də yau yahə.

ǀ Barə n paa-i də m yau pisə bə dou ? U bigə yagə u niu duum. M yau dau hyambə də u bigə bou u dii hyahə, u kə sə, «ǀ A hyambə ? Də pə sui. Dé u pisə bə dou, a u yasə. A pə doú u dii hyahə.»

7

k k² Naru yí kə bambə.

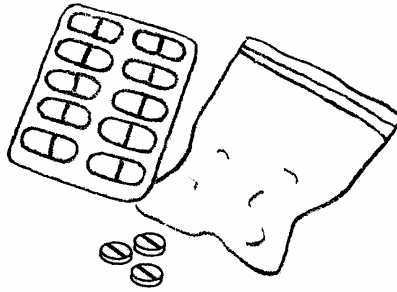
Byendəm 23

t	T
---	---

tiim

ti

i

1

i	e	o
ti	te	to

2

ti
te
to

3

ti	te	to
ki	ke	ko
ni	ne	no

4

kaam
kaám
tou
toú

5

ti	ye	pu
tiim	yegə	puum

6

Pəbaru ba bigə. Tə ba bigə. Dabə busə Pəbaru. Dabə tə busə.	tə
Sabu yagə u nagə bé tei. Sabu ya bé tə : «M nagə bé tei.»	:

Pəbaru yi bou tə pisi hyáhə bə yagə tə niu duum. Bé pirə tiim bé hya bé pisə, tə nam pə dou.

Pəbaru dau Sari dou tē dii hyahə bē tē kaám bē tē : «¿ A tou tiim sabi ?» Tē dē yegə bē tē : «M tou, m yuum e.» Dē sē, «M yi pə hyá e. M yi yagə a duu e.» Bē tē : «A puum e, tiim səsai pə sui. Dé a hyá tiim suu, dē sui.»

Pəbaru ya tē sebəsi bē tē sē yisə bē tou sē soru bē tei bē du niim. Sē yí du nii-desəm e. Pəbaru yahə, tē yagə : «Sani səsai, dé a nagə bē sahə, bə sagə nagə hya, a hya nii-desəm.» Pəbaru hyá bē tē tē sebəsi yí tou suu.

Saam, tē sebəsi yi hyambə bē n nua duhu hyahə pə desə. Sē sarə. Tē yagə, dé duhu hyahə pə desə, dē pə sui.

Naru dē m yau, bə ham u duhu hyahə. Naru pirə u bigə bē kə bambə. U bigə niu duum, u kə kaam kə n buusu. M yau u kaám bē tē : «¿ Barə n paa-i dē kə niu duum ?» Naru u yegə bē tē : «Saam, kə n yi pisə sani, kə yi pə pisə suu.»

Naru yagə : «M bigə nam pə di, m yi nagə yisə bē naam m bayia, bē paa soya yuum hyahə bē sahə kokou, kə hya. Pəbaru sē, dé a naam bayia dē soya bē paa kokou, dē sui bə sagə narə. A bigə yí n tou.»

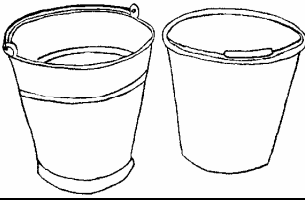
Sabu yagə Sari bisi pə busu. Sani səsai, sē bou dii hyahə e.

8

t t¹ t² Sə pirə tiim bə hya.

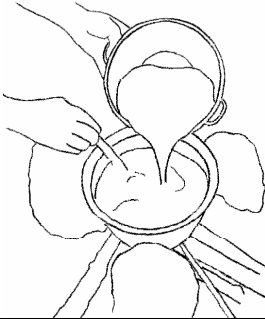
Byendəm 24 : sirəm

1

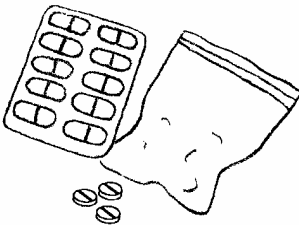
soru

soru
so
o

kokou

kokou
ko
o

tiim

tiim
ti
i

2

so

soru

ko

kokou

ti

tiim

Naru ya Sari bige bé tə : «Dou, a pire bayia də soya m dii hyahə, a tei bé naam yuum.» Də bige u kaám bé tə : «¿ A tou soru ?» U kə yegə bé tə : «M soru bou m yahə.»

Sabu ham u pisi hyáhə bə yuum u saba. Də u bigə Sari yuum də yau sabi. U də ya bé tə də pə duu bə yí du niim bé paa soru hyahə. Bə sagə pə duu bə yí tei bé naam.

Pəbaru kaam tə bigə, kə n buusu də tə yagə tə nagə bé sahə. Sabu n kə hyambə sani, bé kə pirə, bé kə ba, kə dou.

Pəbaru dau tə yagə, «M pə hyambə diru. Dé a toú bayia də soya a yahə, də sui. Dé a nagə naam kokou yuum, a karə bayia də soya, bé tei naam.» Tə bei tə sebəsi e də sə yí toú bayia də soya bé tei naam bé sahə.

Yagu sibə, Sari n nagə bé doú də dii hyahə. Sari n yi bou sani də dii hyahə, Naru də u sebəsi, bə yí də busu də də yuum də saba də pisi hyáhə. Də yagə Naru saba sui, u sebəsi yaa pə sui, sə yi nagə bé a bia bé kaam.

Sabu yagə u niu duum, u nagə bé karə tiim bé hya bé pisə. Naru u ya bé tə : «Də sui də a yí n hyá tiim sabi suu.» Sabu u yegə bé tə : «M yi pə hyá.»

4

Kə doú dii hyahə bé
nagə hya kə tiim.

Byali kənkana də kənkandei yunfə

(A. SAMBIENI)

Maani, tə byendə kənkana e də kənkandei,
Maani, tə byendə kənkana e də kənkandei,
Byali hyahə í kənkana e də kənkandei,
Byali hyahə í kənkana e də kənkandei.

a, b, c, d, e kənkana e də kənkandei,
ə, f, g, h, i kənkana e də kənkandei,
k, l, m, n, o kənkana e də kənkandei,
p, r, s, t, u kənkana e də kənkandei,
w, y : Tə byendə kənkana e də kənkandei.
Byali hyahə í kənkana e də kənkandei,

Maani, tə byendə kənkana e də kənkandei,
Maani, tə byendə kənkana e də kənkandei,
Byali hyahə í kənkana e də kənkandei,
Byali hyahə í kənkana e də kənkandei.

Byendäm də m hana :

Byendäm 1 : b, u, s, i	4
Byendäm 2 : ə	6
Byendäm 3 : a	8
Byendäm 4 : sirəm	10
Byendäm 5 : y	12
Byendäm 6 : d	14
Byendäm 7 : au, ai	16
Byendäm 8 : g	18
Byendäm 9 : sirəm	20
Byendäm 10 : m	22
Byendäm 11 : p	24
Byendäm 12 : e	26
Byendäm 13 : r	28
Byendäm 14 : sirəm	30
Byendäm 15 : n	32

Byendəm 16 : h	34
Byendəm 17 : hy	36
Byendəm 18.....	38
Byendəm 19 : sirəm	40
Byendəm 20 : niu (´)	42
Byendəm 21 : o	44
Byendəm 22 : k.....	46
Byendəm 23 : t	48
Byendəm 24 : sirəm	50
Byali kənkana də kənkandei yunfə	53

Kɛnkana dɛ kɛnkandɛi byali hyahɛ
(L'alphabet byali)

Kɛnkana (kɛnkandɛi) (lettres miniscules)	Kɛnkan-cɛta (lettres majuscules)	Nwanɛm
a (a)	A	saba
b	B	bisi
c	C	cebu
d	D	dabɛ
e	E	sebɛsi
ɛ	Ɛ	busɛ
f	F	firi
g	G	bigɛ
h	H	hina
i	I	bisi
k	K	kokou
l	L	palɛm
m	M	mindigɛ
n	N	niu
o	O	soru
p	P	pisɛ
r	R	sarɛ
s	S	sou
t	T	tiim
u	U	bugɛ
w	W	waki
y	Y	ya

Imprimé par **AFASA, BP 57, Kara**
Numéro d'impression :
Nombre d'exemplaires : 1000
Dépôt légal : 1er trimestre 2010

Pei (prix) : 500 F CFA